

Temat: Równe prawa i nierówne szanse. Prawa polityczne kobiet 1919-1922¹

Scenariusz zajęć

Liczba uczestników: 25-35

Czas trwania: 90 min (2x45)

Cele ogólne:

- zapoznanie z procesem legislacyjnym dotyczącym kwestii równouprawnienia w pracach Sejmu Ustawodawczego (1919-1922)
 - zwrócenie uwagi na potrzebę aktywizacji politycznej kobiet w warunkach niepodległego państwa
 - podkreślenie roli kobiet w budowie społeczeństwa obywatelskiego na tle uwarunkowań historycznych
-

Cele szczegółowe:

Po zakończonych zajęciach uczestnik:

- zna okoliczności i warunki rozwoju ruchu emancyjnego na ziemiach polskich w XIX i początkach XX wieku
 - umie rozwijać wiedzę pozyskaną z materiału audiowizualnego w oparciu o zróżnicowane źródła informacji
 - potrafi formułować argumenty i opinie odnoszące się do analizowanego problemu
 - umie przestrzegać dyscypliny czasowej oraz współpracować w grupie nad powierzonym zadaniem
 - posiada umiejętność uzasadniania swojego stanowiska w oparciu o kulturę wypowiedzi oraz wypracowywania kompromisu w kwestiach spornych
-

Metody, formy pracy i pomoce dydaktyczne:

- Dyskusja wielokrotna, metaplan, pokaz, „burza mózgów”, praca w grupach, tablica (lub plansza do zapisu Schematów)
- Film *Podwójnie wolne. Prawa polityczne kobiet 1918* (2020), reż. A. Konik, Ł. Izert
- Materiały uzupełniające (Przykładowy wzór schematu metaplanu, Instrukcja dyskusji, Propozycja pracy samodzielnej, Opis filmu, Sytuacja prawna kobiet w II RP, Kalendarium prac Sejmu Ustawodawczego, Skrócona lista ustaw i wniosków)
- Karta pracy grupy
- Schemat metaplanu
- Schemat argumentacji grupy eksperckiej

¹ Przy opracowywaniu materiałów uzupełniających korzystano z *Równie prawa i nierówne szanse. Kobiety w Polsce międzywojennej*, (red.) A. Szwarc, A. Żarnowska, Warszawa 2000; *Fundamenty Niepodległej: Sejm Ustawodawczy (1919-1922)*, (red.) Z. Giżycki, J. Kłaczek, J. Żaryn, Toruń 2020.

Przebieg zajęć

Czas	Zagadnienie	Opis działań	Materiał pomocniczy
Projekcja i recepcja treści filmu - 45min			
5 min	Wprowadzenie	Przedstawienie problematyki filmu, ze zwróceniem uwagi na ewolucję ruchu emancypacyjnego w okresie XIX -XX i nowe otwarcie dla aktywności kobiet wraz z odzyskaniem niepodległości i uzyskaniem praw politycznych	Materiały uzupełniające
20 min	Prezentacja filmu	Projekcja	Film
15 min	Analiza treści filmu	Uczestnicy uzupełniają Schemat <i>metaplanu</i> rozpatrując problem perspektyw, jakie dawało uzyskanie przez kobiety praw politycznych w 1918 r.	Schemat metaplanu Tablica
5 min	Podsumowanie	Uczestnicy formułują wniosek o dysproporcji pomiędzy stanem prawnym, w jakim znalazły się kobiety w 1918 r. a realiami życia publicznego	Schemat metaplanu Tablica
Dyskusja „Nierówne szanse czyli co stoi na przeszkodzie do równouprawnienia?” - 45 min			
5 min	Podział na grupy i przydział zadań grupowych	Organizacja sali umożliwiająca przeprowadzenie dyskusji w grupach Podział uczestników na grupy o równej liczbie uczestników (preferowana liczba członków grupy 5-7) według układu: - grupy tematyczne - grupa ekspercka Moderator czuwa nad podziałem grup i przydziałem zadań oraz materiałów źródłowych; wprowadza w system pracy grupowej oraz czuwa nad limitem czasowym pracy grup	Instrukcja dyskusji Karta pracy grupy

15 min	Praca własna grup tematycznych	Grupy pracują nad podziałem zadań w swoim gronie, wyznaczają: lidera, sekretarza i sprawozdawcę. Uczestnicy wybierają jeden najbardziej istotny element dyskryminujący prawnie kobiety i uzasadniają potrzebę jego wyeliminowania na mocy ustawodawstwa	Skrócona lista ustaw i wniosków Karta pracy grupy
15 min	Prezentacja pracy grup tematycznych/ Praca własna grupy eksperckiej	Liderzy zgłaszają i uzasadniają wybrany postulat/Grupa ekspercka śledzi prezentację wyboru postulatów grup i dokonuje ich weryfikacji pod względem ważności; Grupa ekspercka przygotowuje uzasadnienie swojego wyboru	Lista wniosków i interpelacji posłanek Karta pracy grupy Schemat argumentacji grupy eksperckiej
5 min	Prezentacja pracy grupy eksperckiej	Lider prezentuje postulaty grup w kolejności, z jaką powinny one wejść na ścieżkę legislacyjną. Lider podaje argumenty, które zaważyły na ocenie wpływu danego przepisu na poprawę sytuacji kobiet	Karta pracy grupy Schemat argumentacji grupy eksperckiej
5 min	Wnioski końcowe	Wszyscy uczestnicy biorą udział w podsumowaniu i usystematyzowaniu rozpatrywanego problemu: Np.: Potrzeba pracy parlamentarnej kobiet ponad podziałami politycznymi; Konieczność wsparcia inicjatyw ustawodawczych ze strony środowisk kobiecych Działania na rzecz uświadomienia kobiet o roli i znaczeniu praw wyborczych	Karta pracy grupy Schemat argumentacji grupy eksperckiej

Instrukcja dyskusji

1. Podział na grupy, wyznaczenie ról w każdej z grup:

Lider - zarządza pracą grupy, przydziela zadania w grupie, pilnuje limitu czasowego, prezentuje wyniki pracy grupy

Sprawozdawca - ocenia i weryfikuje listę argumentów na *Karcie pracy grupy*; pełni rolę pomocniczą lidera, czuwa nad procesem wspólnej decyzji wyboru jednego postulatu

Sekretarz - dokonuje zapisu postulatów w toku pracy w grupie

2. Dyskusja i „burza mózgów” w grupach tematycznych

Rozdanie *Kart pracy grupy*. Uczestnicy zgłaszają propozycje postulatów wraz z uzasadnieniem. W trakcie wypełniania *Karty pracy grupy* uczestnicy mogą posługiwać się *Kartą schematu metaplanu* oraz *Listą ustaw i wniosków posłanek*. Następnie na forum grup następuje wybór głównego postulatu zgłoszonego do dalszego procedowania. Grupa ekspercka przysłuchuje się efektom pracy grup tematycznych i zapisuje je w *Karcie pracy grupy*.

3. Dyskusja w grupie eksperckiej

Grupa ekspercka weryfikuje i ocenia efekty pracy grup tematycznych. Grupa w toku dyskusji decyduje o kolejności przekazania postulatów do dalszego procedowania. Efekty pracy grupy wraz z uzasadnieniem przekazuje lider grupy. Wyniki wyboru postulatów powinny być wyeksponowane na forum wszystkich uczestników.

Propozycja pracy samodzielnej

Rozwiń wątki tematyczne podejmowane w trakcie zajęć edukacyjnych w oparciu o proponowaną literaturę przedmiotu. Zastanów się, jak kwestię emancypacji kobiet w okresie XX-lecia międzywojennego prezentuje współczesna beletrystyka i produkcja filmowa (uzupełnij poniższą listę o własne propozycje):

Bibliografia

Chcemy całego życia. Antologia polskich tekstów feministycznych z lat 1870-1939, oprac. A. Górnicka-Boratyńska, Warszawa 2018

Działaczki społeczne, feministki, obywatelki... : samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich do 1918 roku (na tle porównawczym), red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarc, T. 1, Warszawa 2008

Działaczki społeczne, feministki, obywatelki... : samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym), red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarc, T. 2, Warszawa 2009

Olga Wiechnik, *Posępki: osiem pierwszych kobiet*, Warszawa 2019

Karta pracy grupy

Postulaty	Argumenty

Postulat główny wraz z uzasadnieniem wyboru

Schematu metaplanu

Problem	
Jak było?	Jak być powinno?
Dlaczego nie było tak, jak być powinno?	
WNIOSKI	

Przykładowy wzór schematu metaplanu

Problem <i>Czy uzyskanie praw politycznych dawało kobietom równe szanse do udziału w życiu społeczno-politycznym?</i>	
Jak było? <i>Uzyskanie biernego i czynnego prawa wyborczego Zapóźnienia w systemie edukacji Nierówności w prawie cywilnym Tradycja udziału w walce o niepodległość Doświadczenie w pracy społecznej Istnienie feministycznych środowisk opiniotwórczych Tradycyjne postrzeganie roli kobiety</i>	Jak być powinno? <i>Kobiety powinny uzyskać nie tylko pełnię praw politycznych ale i obywatelskich, w tym równy dostęp do pracy i płacy oraz edukacji i nauki Powinny mieć możliwość samodzielnego decydowania o sobie i swoim majątku</i>
Dlaczego nie było tak, jak być powinno? <i>Kodyfikacja prawna nie obejmowała przepisów szczegółowych Regulacje prawne opóźniła sytuacja związana z kształtowaniem granic i tworzeniem się państwowości Panowało przeświadczenie o tradycyjnej roli kobiety zależnej od mężczyzny Reprezentacja kobiet w parlamencie była zbyt znikoma, aby podjąć szybkie działania legislacyjne</i>	
WNIOSKI Nowy status prawny kobiety łączył się z kreowaniem nowego wizerunku kobiety jako uczestniczki życia społeczno-politycznego	

Schemat argumentacji grupy eksperckiej

Lp.	Postulaty	Uzasadnienie
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		

Opis filmu: **PODWÓJNIE WOLNE. Prawa polityczne kobiet 1918**

Film *Podwójnie wolne. Prawa polityczne kobiet 1918* przedstawia genezę, kontekst i specyfikę ruchu emancypacyjnego w Polsce wraz z jego reminiscencjami aż do współczesności. Przyznanie w 1918 r. Polkom pełni (czynnych i biernych) praw wyborczych stawiało Polskę w szeregu najbardziej demokratycznych i postępowych państw Europy u początków XX wieku². Tytuł filmu *Podwójnie wolne*, to słowa jednej z sufrażystek, komentujących ukazanie się Dekretu z dnia 28 listopada 1918 r., na mocy którego przyznano Polkom pełnię praw wyborczych³. Zwracają one uwagę na szczególnie rodzaj splatania się walki Polek o równouprawnienie z walką o niepodległość kraju. Film opowiada o Polkach w dwojaki sposób – jako o obywatelkach, które po 123 latach odzyskały swoje państwo i jako o kobietach, które w odzyskanym państwie otrzymały pełnię praw wyborczych.

Przełom wieku XIX i XX to na świecie czas przemian gospodarczych, politycznych i społecznych. Państwo Polskie znajdowało się pod władzą trzech państw zaborczych i podlegało różnym systemom prawnym i różnym monarchom. Polki w trzech zaborach w odmienny sposób walczyły o niepodległość i dążyły do uzyskania dla siebie praw. „Kwestia kobieca” z całą siłą została podniesiona po klęsce powstania styczniowego, kiedy społeczeństwo polskie dotknęły represje (zsyłki, więzienie, konfiskata majątków), a kobiety znalazły się w trudnej sytuacji materialnej. Ich problemy dostrzegali pozytywiści, którzy nagłaśniali hasło emancypacji kobiet. W latach 90. XIX wieku zaczęły kształtować się środowiska sufrażystek, działające we wszystkich trzech zaborach. Do najważniejszych należały chrześcijańskie Zjednoczone Koło Ziemianek (ZKZ) oraz postępowy Związek Równouprawnienia Kobiet Polskich (ZRKP). Na początku XX wieku w otoczeniu Józefa Piłsudskiego pojawiła się grupa socjalistycznych działaczek niepodległościowych nazywanych *Dromaderkami*, które działały w Organizacji Bojowej Polskiej Partii Socjalistycznej (OB PPS). Środowiska te pomimo różnic światopoglądowych, potrafiły razem działać dla osiągnięcia wspólnego celu jakim była zmiana sytuacji społecznej i ekonomicznej kobiet. Wszystkie trzy środowiska spotkały się później na frontach I wojny światowej i wojny polsko-bolszewickiej, a w II RP pierwsze postanki ponad partyjnymi podziałami stworzyły podstawy opieki społecznej.

Pierwsze polskie sufrażystki pochodziły przede wszystkim z rodzin ziemiańskich i inteligenckich, w których można zaobserwować proces dziedziczenia wartości narodowych oraz idei patriotyzmu. Zostały one ukształtowane przez swoje matki i babki, z których wiele było weterankami walk niepodległościowych, uczestniczyło w powstaniach oraz działało aktywnie na rzecz podtrzymania polskości. Walka o prawa polityczne połączona z ideą niepodległości ukształtowała wśród kobiet etos odpowiedzialności za państwo.

W filmie odnajdziemy znane, mniej znane oraz zupełnie zapomniane kobiety, których dorobek i życiorysy stanowią integralną część historii Polski. Do przybliżenia postaci i wydarzeń sprzed lat wykorzystano zdjęcia archiwalne, pochodzące ze zbiorów Polony, Narodowego Archiwum Cyfrowego, Muzeum Niepodległości oraz Studium Polski Podziemnej w Londynie. Zdjęcia te zostały pokolorowane i zaanimowane. W filmie wykorzystano techniki animacji 2D, a ruch przemawiających postaci powstał w oparciu o rzeczywisty ruch aktora. Celem zabiegów technicznych była animacja postaci w filmie, by po latach znów usłyszeć ich głosy i przywrócić pamięć o Polkach, które nie tylko stały się podwójnie wolne odzyskując niepodległą Ojczyznę i uzyskując prawa wyborcze, ale także same aktywnie o ową niepodległość walczyły.

² Spośród krajów europejskich tylko Finlandia, Norwegia, Islandia i Dania przyznały prawa wyborcze kobietom przed 1918 rokiem.

³ Dekret Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego z dnia 28 listopada 1918 r. o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19180180046/O/D19180046.pdf>

Sytuacja prawna kobiet w II RP - wybrane aspekty

W XIX wieku kobiety we wszystkich krajach europejskich nie mogły brać udziału w życiu publicznym; nie uczestniczyły w wyborach do organów przedstawicielskich ani nie zajmowały państwowych stanowisk. Kobiety znajdowały się pod całkowitą władzą ojca, męża i braci. Jeśli podejmowały pracę zawodową (głównie z powodu trudnego położenia materialnego) były dyskryminowane, co przejawiało się w niższą płacą, czy zajmowaniem podrzędnych stanowisk. Przełom wieku XIX i XX to czas przemian gospodarczych, politycznych i społecznych. W szybko industrializujących się miastach z tworzącą się nową strukturą społeczną, położenie kobiet także ulegało zmianom. Trudna sytuacja kobiet wymuszała ich aktywizację; zaczynały się zrzeszać i działać w różnorodnych ruchach społecznych na rzecz swojego równouprawnienia. Nadawanie rozgłosu „kwestii kobiecej” przyniosło efekty. Stopniowo wprowadzano zmiany w przepisach prawnych, które dotyczyły dostępu kobiet do oświaty, nauki, pracy zawodowej oraz ich ochrony w prawie małżeńskim i rodzinnym. Na początku XX wieku kobiety zaczęły także uzyskiwać prawa wyborcze. Zasadniczy przełom w procesie równouprawnienia kobiet przyniosła I wojna światowa oraz pierwsze lata po jej zakończeniu.

Odrodzona Polska odziedziczyła po zaborcach różne systemy prawne: niemiecki, austriacki, rosyjski i polski (Kodeks cywilny Królestwa Polskiego, wzorowany na Kodeksie Napoleona). Choć przepisy prawne dotyczące kobiet w wielu kwestiach różniły się, to we wszystkich państwach zaborczych kobiety nie uczestniczyły w wyborach i nie piastowały stanowisk publicznych. Dopuszczano je jedynie do funkcji nauczycielskich w szkołach powszechnych, czy niektórych (mniej istotnych) stanowisk w urzędach państwowych np. na poczcie. Udział kobiet w życiu publicznym był ograniczony nie tylko prawnie, ale wynikał także z braku odpowiedniego wykształcenia. Kobiety miały utrudniony dostęp do szkół na każdym poziomie, szczególnie do szkół wyższych, z powodu nie dopuszczania ich do egzaminów maturalnych, koniecznych do przyjęcia na studia. Różnicowane były także ograniczenia kobiet w zakresie ich zdolności prawnej, najmocniej przejawiały się w prawie osobistym, majątkowym i małżeńskim, sprawowaniu opieki nad dziećmi, prowadzeniu działalności gospodarczej, czy prawie pracy. Występowały także różnice w traktowaniu matek dzieci ślubnych i nieślubnych.

Uchylenie jednym aktem ustawodawczym wszystkich ograniczeń prawnych kobiet było niemożliwe. Na miejsce starych należało stworzyć nowe przepisy, przystosowane do reszty działów prawa. To mogło następować stopniowo w ramach wprowadzanych nowelizacji, których obowiązującą zasadą w odrodzonej Polsce była równość kobiet i mężczyzn. Dekret o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego z 28 listopada 1918 r. był pierwszym dokumentem opartym na tej zasadzie. W artykule 7 stwierdzano: „Wyborcami do Sejmu są wszyscy obywatele(ki) państwa, posiadający czynne prawo wyborcze”. Prawa wyborcze Polek potwierdziła Konstytucja z 17 marca 1921 r., stwierdzając w art. 96, że wszyscy obywatele są równi wobec prawa. Tym samym Konstytucja dopuszczała kobiety także do piastowania stanowisk publicznych. Ustawy precyzowały wymagane dla kandydatów (i kandydatek) warunki, takie jak: wiek, wykształcenie, oraz inne merytorycznie uzasadnione wymogi. Ustawa o państwowej służbie cywilnej z 17 lutego 1922 r. określała, że przy przyjmowaniu służby państwowej, organy powinny przestrzegać obowiązującego prawa cywilnego. Prawo cywilne nie było jednak jeszcze dostosowane zasady równości wszystkich obywateli i uzależniało podjęcie pracy przez mężatki od zgody męża (ograniczenie było podyktowane jego finansową odpowiedzialnością za zobowiązania żony).

W województwie śląskim, gdzie obowiązywało prawo wzorowane na przepisach niemieckich, zamężne kobiety mogły być mianowane na stanowiska publiczne (głównie jako nauczycielki), tylko za zezwoleniem Śląskiej Rady Wojewódzkiej. Niezamężne zaś funkcjonariuszki publiczne traciły swoje stanowiska z chwilą zawarcia małżeństwa. Rozwiązanie stosunku służbowego powodowało także utratę prawa do emerytury. Młoda mężatka zachowywała jedynie prawo do odprawy.

Obywatelki polskie, które zawarły związek małżeński z obcokrajowcem, automatycznie przyjmowały obywatelstwo męża i traciły obywatelstwo polskie, co skutkowało zakazem wykonywania różnych zawodów, np. lekarza. Konwencję z 12 kwietnia 1930 r. w sprawie kolizji ustaw o obywatelstwie oraz protokół o bezpaństwowcach Polska ratyfikowała dopiero w 1937 r.

Ustawa z 1 lipca 1921 r. zmieniła obowiązujące w b. Królestwie Polskim przepisy prawa cywilnego dotyczące praw kobiet. Wśród najpoważniejszych zmian należy wymienić uchylenie przepisu nakazującego żonie posłuszeństwo mężowi, jako głowie rodziny i przyznanie żonie prawa do odrębnego miejsca zamieszkania niż męża. Zona stała się także uprawomocniona do występowania w charakterze świadka przy sporządzaniu testamentu, czy uczestnictwa w radzie

familijnej. Ustawa znosiła ograniczenia wykonywania wszelkich działań prawnych przez żonę uzależnionych od woli męża, w tym występowania z powództwem do sądu oraz rozporządzania własnym majątkiem. Przyznawała także żonie prawo do sprawowania funkcji opiekuna ubezwłasnowolnionego męża oraz małoletnich dzieci. W 1922 r. zniesiono także ograniczenia praw spadkowych i kobiety otrzymały te same prawa do dziedziczenia co mężczyźni.

Wyjątkowo dotkliwie dyskryminowane były kobiety mające dzieci nieślubne⁴. Ustawodawstwo zabraniało bądź utrudniało matce dochodzenia ojcostwa oraz roszczeń alimentacyjnych. Nieślubne dziecko nie miało prawa do nazwiska ojca, ani praw spadkowych po ojcu. W 1934 r. podjęto prace nad projektem o stosunkach prawnych rodziców i dzieci. Co prawda projekt nie zrównywał praw dzieci nieślubnych ze ślubnymi, ale proponowano korzystne zmiany w sytuacji prawnej matki i jej nieślubnego dziecka. Prace legislacyjne jednak wstrzymano i przepis ten nie stał się obowiązującym prawem do końca istnienia II RP.

W 1919 r. powołano Komisję Kodyfikacyjną, której zadaniem było przygotowanie jednolitego ustawodawstwa cywilnego i karnego. W 1929 r. przyjęto projekt osobowego prawa małżeńskiego, który nie nadawał żadnemu z małżonków przewagi i wprowadzał zamiast określeń „żona” i „mąż” ogólny termin „małżonek”. W myśl tych przepisów oboje małżonkowie mieli ponosić ciężar utrzymania rodziny oraz sprawować wspólnie władzę rodzicielską. W razie śmierci jednego z rodziców władzę rodzicielską przejmował drugi, a w razie rozwodu, decydował sąd. Ten projekt również nie stał się obowiązującym prawem w II RP, bowiem prace legislacyjne nad nim zawieszono bezterminowo.

Pod wpływem postulatów lekarzy przepisy prawne dotyczące pracy zarobkowej kobiet pojawiły się w Europie w II połowie XIX wieku. Przyspieszony rozwój ustawodawstwa w tym zakresie nastąpił po I wojnie światowej. W II RP ustawy dotyczące pracy wydane przed i po Konstytucji z 17 marca 1921 r. kierowały się zasadą równouprawnienia obywateli. Kobietom i mężczyznom przysługiwały te same prawa w zakresie: zawierania umów o pracę, czasu pracy, urlopów, bezpieczeństwa i higieny pracy, ubezpieczeń społecznych. Przepisy były jednak zróżnicowane zależnie od rodzaju i miejsca wykonywanej pracy. Uchwała z 2 lipca 1924 r. dot. pracy młodocianych i kobiet, zabraniała ich zatrudniania w warunkach szczególnie niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia, moralności i dobrych obyczajów. Rozporządzenie wykonawcze z 20 lipca 1925 r. wymieniało 20 rodzajów robót, przy wykonaniu których kobiety nie mogły być zatrudniane. Ustawa przewidywała także odpoczynek nocny kobiety, trwający co najmniej 11 godzin bez przerwy. Wprowadzono ochronę macierzyństwa, obejmującą okres ciąży, połogu i opieki nad niemowlęciem. Kobiety otrzymały prawo do wstrzymania się od pracy 6 tygodni przed i obowiązkowo 6 tygodni po porodzie, a także prawo do przerw w pracy do 6 dni w każdym miesiącu. W 1924 r. wprowadzono ustawę, która nakładała na zakłady zatrudniające ponad 100 kobiet obowiązek założenia żłobka. Z tych dobrodziejstw korzystała jednak niewielka liczba pracownic. Przepisy te nie obejmowały bowiem rolnictwa i pracy najemnej kobiet.

Do kontroli ustawowej ochrony powołano także Inspekcję Pracy, która składała się z kobiet i z mężczyzn. W warunkach bezrobocia i obawie przed utratą pracy, pracownice i robotnice często same rezygnowały z dochodzenia swoich praw.

Dopiero 28 marca 1933 r. wprowadzono ustawę o ogólnym ubezpieczeniu społecznym. Kobiety otrzymały takie same prawa jak mężczyźni, jeśli wykonywały taką samą pracę. Na wypadek śmierci wdowom, córkom do lat 18 i synom do lat 17 przysługiwały renty. Uprawnienia emerytalne kobiety nabywały po ukończeniu 55 lat, a mężczyźni 60 lat. Ustawa ta nie obowiązywała jednak w województwie śląskim przez całą II RP.

Dzięki zaangażowaniu w życie publiczne i polityczne kobiet w II RP zapoczątkowano przemiany zmierzające do równouprawnienia wszystkich obywateli. Stopniowo usuwano dyskryminujące postanowienia ustawodawstwa państw zaborczych i budowano jednolity system prawny dla całego obszaru II RP. Formalne równouprawnienie kobiet było niezbędną przesłanką do ich rzeczywistego równouprawniania. Jednak korzystanie kobiet z przyznanych im praw zależało od wielu czynników, w tym także hamulców tkwiących w świadomości samych kobiet oraz całego społeczeństwa. Przemiany mentalne postrzegania kobiet, ich miejsca i roli w życiu społecznym, to kwestia znacznie dłuższa niż okres trwania II RP.

⁴ W II RP rodziło się rocznie ok. 50 tys. nieślubnych dzieci, z których ponad 75 % nie dożywało 1 roku.

Kalendarium prac Sejmu Ustawodawczego

Data posiedzenia	Wybór z tematów posiedzeń sejmowych z udziałem kobiet
14.03.1919	<p>- Rozprawa nad wnioskiem nagłym p. Dąbala w sprawie organizacji ochrony zdrowia publicznego i zwalczania chorób zakaźnych. Przemówienia pp. Dąbala, Weinziehera, min. Janiszewskiego, Moraczewskiej. Odesłanie wniosku do Komisji Zdrowia Publicznego.</p> <p>- Rozprawa nad wnioskiem nagłym postów PSL ("Wyzwolenie") w sprawie walki z tajnymi gorzelniami. Przemówienia pp. Małupy, min. Englicha i Moczydłowskiej. Odesłanie wniosku do Komisji Skarbowo-Budżetowej.</p>
13.05.1919	<p>- Dalszy ciąg rozprawy nad deklaracją konstytucyjną. Przemówienia pp. Grünbauma, St. Grabskiego, ministra spraw wewnętrznych Wojciechowskiego, p. Kiernika, Głąbińskiego, Perla, Moczydłowskiej, Wichlińskiego, Gdyka, Smoły i Hirszhorna.</p>
23.02.1919	<p>- Uchwalenie nagłości wniosku p. Moraczewskiej i tow. w sprawie natychmiastowej pomocy dzieciom polskim, po przemówieniu p. Moraczewskiej i odesłanie wniosku do Komisji Skarbowo-Budżetowej.</p>
27.05.1919	<p>- Rozprawa nad sprawozdaniem Komisji Oświatowej w sprawie stabilizacji i wynagrodzenia nauczycieli szkół powszechnych. Przemówienia sprawozdawcy p. Smulikowskiego oraz pp. Skupia, Rudzińskiego, Putka, Pietrzyka, Mąkolskiego, Mierzejewskiego, Stapińskiego, sprawozdawcy Smulikowskiego, Moczydłowskiej i J. Dębskiego. Przyjęcie ustawy w drugim i trzecim czytaniu.</p>
6.06.1919	<p>- Marszałek zawiadamia Izbę, że przesłał Komisji Oświatowej wniosek nagły p. Dziubińskiej i tow. w sprawie założenia szkół rolniczych i gospodarczych dla młodzieży włościańskiej na mających się parcelować gruntach majorackich.</p>
2.07.1919	<p>- Rozprawa nad rządowym projektem ustawy o wprowadzenie monopolu spirytusowego. Przemówienia pp. Moczydłowskiej, ministra skarbu Karpińskiego, Woźnickiego, Łosia, Diamanda i Radziszewskiego. Odesłanie projektu ustawy do Komisji Skarbowo-Budżetowej.</p>
21.07.1919	<p>- Rozprawa nad sprawozdaniem Komisji Oświatowej o wniosku pp. Dziubińskiej, Małupy i tow. w sprawie szkół rolniczych dla młodzieży włościańskiej na gruntach majorackich. Przemówienia pp. Dziubińskiej i Walisiaka. Przyjęcie wniosku komisji z poprawką p. Walisiaka.</p>
1.08.1919	<p>- Po przemówieniu sprawozdawczynie Komisji Opieki Społecznej p. Moczydłowskiej uchwalenie wniosków komisji o niesieniu natychmiastowej pomocy dzieciom polskim.</p>

20.01.1920	- Sprawozdanie Komisji Konstytucyjnej w sprawie ustawy o obywatelstwie polskim . Przemówienia pp. sprawozdawcy Głębińskiego, Grünbauma, Hirszhorna, Głębińskiego. Odrzucenie poprawek p. Grünbauma, przyjęcie ustawy w drugim czytaniu w brzmieniu komisji wraz z rezolucją p. ks. Lutosławskiego. Trzecie czytanie ustawy: przemówienia pp. Grünbauma, Schipperera i Głębińskiego. Odrzucenie poprawek p. Schipperera, przyjęcie ustawy w trzecim czytaniu, odrzucenie rezolucji p. Moczyłowskiej .
2.03.1920	- Sprawozdanie Komisji Oświatowej o wniosku p. Sokolnickiej w sprawie państwowego funduszu stypendialnego dla słuchaczy wyższych zakładów naukowych . Przemówienia pp. Sokolnickiej i ks. Dachowskiego. Przyjęcie rezolucji wraz z poprawkami ks. Dachowskiego.
20.04.1920	- Szczegółowa rozprawa nad ustawą o Kasach Chorych . Przemówienia pp.: Żuławskiego, zastępcy ministra pracy i opieki społecznej p. Turowicza, ministra pracy Pełtowskiego, pp. Bruna, Kiernika, Suligowskiego, Rudnickiego, Chaniewskiego i Rajcy. - Pierwsze czytanie ustawy o ludowych szkołach rolniczych . Przemówienie p. Matakiewicza. - Sprawozdanie Komisji Zdrowia Publicznego o wnioskach nagłych w sprawie sprzedaży i wyrobu spirytusu i napojów alkoholowych . Przemówienia pp.: Moczyłowskiej, Balickiej , Cieśli, Putka, Hirszhorna, Rządza, Żmitrowicza, Moraczewskiej , Woźnickiego, Festerkiewicza i ks. Lutosławskiego.
23.04.1920	- Ustawa o ograniczeniach w sprzedaży napojów alkoholowych (dalsza rozprawa): Wojdaliński, Diamand, ks. Kaczyński, Al. Thomas, Chaniewski, Moczyłowska .
4.06.1920	- Ustawa szkół akademickich . Odesłanie w pierwszym czytaniu do Komisji Oświatowej. - Dalsza rozprawa nad ustawą o ustroju władz szkolnych : Balicka , Woźnicki, Trzciniński, ks. Okoń, ks. Lutosławski. - Ustawa o służbie domowej .
9.07.1920	- Ustawa o szkołach powszechnych . Odesłanie w pierwszym czytaniu do Komisji Oświatowej. Ustawa dla szkół ludowych rolniczych : Dziubińska , Staniszkis, minister rolnictwa Bujak, Wojda, Koczur.
26.10.1920	- Wniosek nagły posła Moraczewskiej o przyśpieszenie powrotu jeńców : Moraczewska. Uchwalenie nagłości i meritum.
30.11.1920	- Sprawozdanie Komisji Oświatowej w sprawie pomocy państwowej dla ludzi nauki : Sokolnicka . Uchwalenie wniosków Komisji.
14.04.1921	- Wnioski nagłe pp. Bigońskiego, Fiołki, Lisieckiego, Wójcika, Tabaczyńskiego, Brejskiego, Komisji Zdrowia Publicznego , Wojdalińskiego, Bujaka, Herza, Sokolnickiej , N. P. R., N. Chr. Kl. R., P. P. S., N. Zj. L., P. S. L., Wyzwolenia, oraz P. S. L (Lewica) i Z. L. N. Odesłanie do Komisji.
1.07.1921	- Ustawa o zmianie przepisów obowiązującego w b. Królestwie Kongresowym prawa cywilnego, dotyczącego praw kobiet : Zygmunt Seyda, Balicka , Hartglas, Suligowski, Minister Sprawiedliwości Sobolewski, ks. Kaczyński, Mieczkowski, Zygmunt Seyda, Hartglas, Lieberman. Przyjęcie w drugim i trzecim czytaniu.

28.10.1921	- Sprawozdanie o statucie Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach: Balicka . Przyjęcie w drugim i trzecim czytaniu.
8.11.1921	- Sprawozdanie Komisji Oświatowej o wnioskach w sprawie podniesienia szkolnictwa na Pomorzu : Sokolnicka , Nowicki, Świnarski, Smulikowski.
6.12.1921	- Ustawa o służbie domowej : ks. Kaczyński, Balicka , Moraczewska , Góralski, Gdyk, Pietrzyk, Jan Potoczek, Reger. Odesłanie do Komisji Prawniczej i Op. Społ.
17.12.1921	- Wniosek p. Sokolnickiej o ustawodawstwie dla uniwersytetów i politechnik : Sokolnicka . Przyjęcie rezolucji Komisji Oświatowej.
20.01.1922	- Ustawa o ograniczeniu sprzedaży napojów alkoholowych (szczegółowa rozprawa): Wróblewski, Przedstawiciel Rządu Dyrektor Mikulecki, ks. Lutostawski, Sokolnicka , Woźnicki, Cieśla, Aleksander Thomas, Wróblewski, Putek, Wróblewski, Z. Lewandowski, Wróblewski, Moraczewska , Schipper, Aleksander Thomas, Schipper, Z. Lewandowski. Przyjęcie w drugim czytaniu.
23.03.1922	- Ustawa o uposażeniu profesorów szkół akademickich i naukowych sił pomocniczych : Sokolnicka , ks. Lutostawski, Moraczewski, Minister Skarbu Markowski, Radziszewski, Fichna, ks. Maciejewicz, Federowicz, ks. Kotula, Smulikowski, Dembiński, Thon, ks. Lutostawski. - Ustawa dla Szkoły Sztuk Pięknych : Balicka .
30.03.1922	- Ustawa o uposażeniu profesorów szkół akademickich i naukowych sił pomocniczych : Wiceminister Skarbu Markowski, Wiceminister Oświaty Łopuszański, Sokolnicka .
7.04.1922	- Wniosek nagły p. Dziubińskiej w sprawie opieki nad repatriantami : Dziubińska . Przyjęcie nagłości.
31.05.1922	- Ustawa o opiece społecznej : ks. Kaczyński, Moraczewska , Potoczek, ks. Kaczyński, Minister Pracy Darowski.
26.09.1922	- Ustawa o ustaleniu zawodowych kwalifikacji nauczycieli szkół średnich i seminariów nauczycielskich : Sokolnicka . Przyjęcie w drugim i trzecim czytaniu.

Skrócona lista ustaw i wniosków (z udziałem posłanek w Sejmie Ustawodawczym)

1919

- wniosek w sprawie przyznania nauczycielkom nadzwyczajnego dodatku drożyznianego przysługującego funkcjonariuszom państwowym, do wypłaty którego upoważnieni byli tylko mężowie (wniosek odesłany do prac komisyjnych)
- wniosek o zmianie jednego z paragrafów ustawy o stowarzyszeniach z 1867 r. (obowiązującej w zaborze austriackim) i dopuszczeniu kobiet do stowarzyszeń publicznych
- wniosek w sprawie ochrony zdrowia publicznego i zwalczania chorób zakaźnych
- wniosek w sprawie natychmiastowej pomocy dzieciom polskim
- wniosek w sprawie założenia szkół rolniczych i gospodarczych dla młodzieży włościańskiej
- wniosek w sprawie walki z tajnymi gorzelniami (wniosek odesłany do prac komisyjnych)
- projekt ustawy o wprowadzenie monopolu spirytusowego (wniosek odesłany do prac komisyjnych)

1920

- wniosek w sprawie utraty obywatelstwa przy zamążpójściu za obcokrajowca bądź przy zmianie obywatelstwa przez męża (wniosek odrzucony)
- wniosek w sprawie wysokości dodatku drożyznianego przysługującego urzędnikom bez uwzględnienia członków rodziny (ewentualnie po udowodnieniu niezdolności męża do zarabkowania) (wniosek skierowany do komisji)
- interpelacja w sprawie upośledzenia służbowego kobiet w urzędach państwowych
- uchwalenie wniosków komisji o niesieniu natychmiastowej pomocy dzieciom polskim
- wniosek w sprawie państwowego funduszu stypendialnego dla słuchaczy wyższych zakładów naukowych
- wniosek w sprawie sprzedaży i wyrobu spirytusu i napojów alkoholowych
- ustawa o służbie domowej
- ustawa dla szkół ludowych rolniczych
- wniosek o przyspieszenie powrotu jeńców (wojennych)

1921

- projekt ustawy (rządowy) w sprawie zniesienia ograniczeń praw kobiet w kodeksie cywilnym (sprawy majątkowe) (uchwalona)
- wniosek o ustawodawstwie dla uniwersytetów i politechnik.
- ustawa o ograniczeniu sprzedaży napojów alkoholowych (przyjęta w drugim czytaniu)
- ustawa o uposażeniu profesorów szkół akademickich i naukowych sił pomocniczych
- ustawa dla Szkoły Sztuk Pięknych
- ustawa o opiece społecznej
- ustawa o ustaleniu zawodowych kwalifikacji nauczycieli szkół średnich i seminariów nauczycielskich (przyjęta w drugim czytaniu)
- wniosek w sprawie opieki nad repatriantami (przyjęty)